

Metodika kurzů FIE pro pedagogické pracovníky

Úvodem

Metodika vznikla v rámci realizace projektu Podpora inkluze dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem r.č. CZ.07.4.68/0.0/0.0/16_037/0000336 financovaného z prostředků ESF a Magistrátu hlavního města Prahy.

Tato metodika obsahuje popis postupů zaměřených na vzdělávání pedagogů v metodě FIE s důrazem na vzdělávání dětí se specifickými vzdělávacími potřebami, zejména dětí s odlišným mateřským jazykem.

V období únor 2018 až červenec 2019 realizovala Poradna pro integraci, z. ú. projekt Podpora inkluze dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem.

Cílem projektu bylo zefektivnění a zkvalitnění vzdělávání a integrace dětí se specifickými vzdělávacími potřebami, zejména dětí s odlišným mateřským jazykem. Cílů projektu bylo dosahováno pomocí klíčových aktivit Lekce Feuersteinova instrumentálního obohacování, Integrační volnočasové aktivity, Podpora interkulturní práce na půdě školy, Zvyšování kompetencí pedagogických pracovníků a Podpora průvodce.

V rámci klíčové aktivity Zvyšování kompetencí pedagogických pracovníků příjemce zajistil pro pedagogické pracovníky, kteří pracují s dětmi s OMJ účast na 30 kurzech metody FIE poskytovaných Autorizovaným tréninkovým centrem metody prof. Feuersteina, z.ú. Jedná se o kurzy, které jsou akreditovány MŠMT ČR v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

1. OBECNÁ ČÁST

1.1 Druhy kurzů metody FIE poskytované pedagogickým pracovníkům

Pedagogům byly nabízeny následující druhy kurzů metody FIE: kurz FIE Standard poskytovaný v podskupinách I. až IV. a v časové dotaci 80 hodin, kurz FIE Basic osmidenní v časové dotaci 64 hodin a kurz FIE Basic pětidenní v časové dotaci 40 hodin. Kurz FIE Standard se dělí do čtyř podskupin I.- IV. a seznamuje pedagogy s metodou FIE a dále prohlubuje jejich znalosti v této metodě. Podskupiny Kurzů FIE Standard se liší různými druhy instrumentů, které pedagogové využívají. Pokud pedagog již absolvoval kurz FIE Standard, může absolvovat Kurz Basic (osmidenní/pětidenní), který je zvláště vhodný pro učitele v MŠ a na 1. stupni ZŠ, neboť je cílen na věkové skupiny 3-8 let. Rozdíl mezi pětidenní a osmidenní verzí kurzů FIE Basic je v počtu vyučovaných instrumentů. V případě pětidenního kurzu je se jedná o pět instrumentů a u osmidenního kurzu je pedagogům předloženo osm instrumentů. Pedagogové si tak mohli zvolit typ kurzu, který bude nejlépe odpovídat jejich potřebám.

1.2 Obsah a cíle kurzů metody FIE

Kurzy metody FIE Standard I až III

Kurz FIE I

Cílem kurzu je seznámení pedagogů s teoretickými základy metody Feuersteinova instrumentálního obohacování a praktické využití a práce se šesti instrumenty metody FIE:

Uspořádání bodů, Porovnávání, Analytické vnímání, Orientace v prostoru I, Kategorizace a Ilustrace.

Kurz je poskytován v časové dotaci 80 hodin, osm vyučovacích hodin denně od 8.30 do 16.00 hodin.

Kurz FIE II

Cílem kurzu je prohloubení teoretické znalosti metody Feuersteinova instrumentálního obohacování a práce se čtyřminstrumenty metody FIE: Číselné řady, Vztahy v čase, Rodinné vztahy a Instrukce.

Podmínkou k přihlášení na tento kurz je absolvování kurzu FIE I.

Kurz je poskytován v časové dotaci 80 hodin, osm vyučovacích hodin denně od 8.30 do 16.00 hodin.

Kurz FIE III

Kurz dále prohlubuje teoretické znalosti metody Feuersteinova instrumentálního obohacování a zaměřuje se na práci s pěti instrumenty metody FIE: Sylogismy, Orientace v prostoru II, Tranzitivní relace a Vzory ze šablon.

Podmínkou k přihlášení na tento kurz je absolvování kurzu FIE I.

Kurz je poskytován v časové dotaci 80 hodin, osm vyučovacích hodin denně od 8.30 do 16.00 hodin.

Lektory kurzů FIE Standard I až III jsou: PaedDr. Eva Váňová, Mgr. Daniela Pokorná, Mgr. Ondřej Věnek Vysopal.

Kurzy metody FIE Basic

Kurz FIE Basic pětidenní

Kurz je primárně zaměřen práci s dětmi ve věku přibližně 3 - 8 let a na práci s žáky se SVP.

Pedagogové jsou seznámeni s pěti instrumenty metody FIE spadajícími pro řadu instrumentů metody FIE Basic: Uspořádání bodů, Tříkanálové učení (haptický instrument), Od jednotky ke skupině, Rozpoznání emocí a Porovnej a odhal absurdity A.

Podmínkou k přihlášení na tento kurz je absolvování kurzu FIE I.

Kurz je poskytován v časové dotaci 40 hodin, osm vyučovacích hodin denně od 8.30 do 16.00 hodin.

FIE Basic osmidenní

Kurz je stejně jako kurz FIE Basic pětidenní zaměřen na děti ve věku přibližně 3 - 8 let a žáky se SVP.

Na rozdíl od předchozího kurzu FIE Basic nabízí pedagogům práci s osmi **instrumenty**:
Uspořádání bodů, Orientace v prostoru, Od jednotky ke skupině, Rozpoznání emocí a Porovnej a odhal absurdity A, B, Od empatie k činnosti, Tříkanálové učení (haptický instrument).

Podmínkou k přihlášení na tento kurz je absolvování kurzu FIE I.

Kurz je poskytován v časové dotaci 40 hodin, osm vyučovacích hodin denně od 8.30 do 16.00 hodin.

Lektorkou kurzů FIE Basic je PaedDr. Eva Váňová.

1.3 Výukové metody kurzů FIE

Jako výukových metod bylo při kurzech FIE používáno individuální, frontální a skupinové práce.

1.4 Metody hodnocení kurzů FIE

Kurzy nejsou zakončeny závěrečnou zkouškou. Průběh kurzů natolik interaktivní, že se účastníci, vzhledem k obsahu kurzů a způsobu jejich vedení, aktivně účastní jednotlivých aktivit kurzu a průběžně kurz a výkony své i svých kolegů reflektují.

Na konci kurzu každý z účastníků sepíše reflexi průběhu kurzu.

Pedagogickým pracovníkům, kteří v rámci projektu Podpora inkluze dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem absolvovali kurz metody FIE byl poskytnut prostor pro reflexi použití metody FIE v praxi. Za tímto účelem byly pedagogům poskytnuty dva kurzy interkulturních dovedností, a to kurz nazvaný „Jak naučit žáky myslet a učit se“ a kurz pro absolventy programu Feuersteinova instrumentálního obohacování.

1.5 Struktura kurzů metody FIE

Následující text je zaměřen zejména na strukturu kurzů FIE Standard I. Tento druh kurzu seznamuje účastníky s teoretickými východisky a koncepcí metody FIE. Absolvování kurzu FIE I je rovněž podmínkou pro účast na dalších druzích kurzů metody FIE.

Teoretické a koncepční základy metody FIE

1. Historie a vývoj metody FIE
2. Seznámení pedagogů s metodou Feuersteinova instrumentálního obohacování
3. Teorie strukturální kognitivní modifikovatelnosti
4. Příklady z praxe

Kognitivní funkce

1. Role kognitivních funkcí v metodě FIE
2. Kognitivní mapa
3. Určující činitele nedostatečných zkušeností zprostředkovaného učení
4. Deficitní kognitivní funkce
5. Rozbor kognitivních funkcí

Zprostředkované učení

1. Seznámení s principy zprostředkovaného učení
2. Aplikace zprostředkovaného učení na konkrétních příkladech pedagogické praxe

Práce s jednotlivými instrumenty

Výstupy kurzů FIE

Pedagogové by si měli z kurzu odnést následující výstupy, které dále mohou předávat v rámci výuky žákům:

1. schopnost vytvářet si vlastní strategii řešení úkolu
2. schopnost klást si otázky, kterými se rozvíjí řešení úkolu
3. schopnost přijmout chybu jako zdroj učení
4. schopnost respektovat postupy řešení ostatních
5. schopnost aplikovat strategie v praxi či na obdobné případy
6. schopnost přenechat iniciativu žákům a poskytnout jim čas na jejich vlastní řešení úkolů

2. ZVLÁŠTNÍ ČÁST

Zvláštní část metodiky seznamuje s prvky teoretických a koncepčních základů metody FIE, Teorií strukturální kognitivní modifikovatelnosti a s principy tprostředkovaného učení.

2.1 Teoretické a koncepční základy metody FIE

Program Instrumentálního obohacení (dále jen FIE) profesora Reuvena Feuersteina je určen k rozvoji sociálních dovedností a kognitivních struktur jedince procházejícího procesem učení.

Feuersteinova metoda Umožňuje rozvíjet učební potenciál jedince. Metoda vychází z principů strukturální kognitivní modifikovatelnosti a ze zprostředkovaného učení, Cílem metody je stimulace kognitivního rozvoje, který umožňuje školní, sociální a osobnostní růst.

Metoda začala vznikat v padesátých letech dvacátého století. Profeso Feuerstein v této době pracoval v Izraeli s dětmi migrantů, které do Izraele přijížděly se svými rodina z různých koutů světa. Mnohé z těchto dětí nepodávaly ve škole dostatečné výkony. Profesor Feuerstein v souvislosti s jeho prací z dětmi migrantů řešil zejména otázky:

1. Proč jsou děti migrantů ve škole neúspěšné a jaké jsou příčiny tohoto neúspěchu?
2. Je možné změnit jejich přístup k práci, změnit jejich postoje?
3. Jak je možné tuto změnu zachytit a diagnostikovat?

Profesor Feuerstein si všímal si, že některé z dětí selhávají ve škole, protože nejsou schopny se vyrovnat s formální situací učení, ale v mimoškolním prostředí se nijak od svých vrstevníků neodlišují. Jiné děti se naučí novým dovednostem, ale záhy tyto dovednosti ztrácejí. Jsou děti, které se něčemu naučí, ale nedovedou naučený poznatek aplikovat v nové situaci.

Profesor Feuerstein dospěl k závěru, že děti, které nejsou schopny se učit ze zkušeností nebo při školní výuce, trpí, deficitem v kognitivní oblasti. Děti jsou neúspěšné ne proto, že by nebyly dostatečně inteligentní, ale proto, protože některé jejich poznávací funkce nejsou dostatečně rozvinuty. Tyto děti se nenaučily se myslet v souvislostech, nejsou schopny poznatky strukturovat a organizovat. Jejich základní charakteristikou je impulzivnost v jednání a myšlení a to, že přijímají jen jednotlivé informace a dále neschopnost poučit se ze svých chyb. Za těchto okolností si děti nedovedou práci naplánovat, nedovedou předem promyslet strategii, kterou úkol vyžaduje, ani strategii změnit, je – li to potřeba.

Všechny tyto otázky vedly Feuersteina k tomu, aby se zpočátku zabýval zásadním problémem, co to jsou kognitivní schopnosti a zda je možné je rozvíjet. Svůj výzkum profesor Feuerstein shrnul v teorii strukturální kognitivní modifikovatelnosti.

2.2 Teorie strukturální kognitivní modifikovatelnosti

Teorie strukturální kognitivní modifikovatelnosti je založena na třech základních teoretických otázkách:

1. Zda/proč je kognice tak důležitá?
2. Pokud je důležitá, je modifikovatelná?
3. Pokud je důležitá a modifikovatelná, jakou optimální cestou?

Profesorův výzkum hodnotí kognici jako velmi důležitou, protože to je celostná mentální schopnost, která umožňuje úspěch. Využívá dosavadních zkušeností a emočních prožitků člověka. Rozvoj kognice nesouvisí jen s učením, ale i s potřebou člověka vytvářet vztahy a realizovat se v nich. Profesor zastává názor, že je možné poznávací struktury měnit. Jako nástroj ke změně kognitivních struktur vytvořil profesor Feuerstein metodu instrumentálního obohacování (Instrumental Enrichment).

Program Instrumentálního obohacování se skládá z více než 500 stránek cvičení „papír a tužka/pastelky“, rozdělených do dvaceti instrumentů. Každý instrument je zaměřen na specifický kognitivní deficit. Metodou FIE je možné pracovat s jednotlivci i se skupinami. Skupinové použití metody má výhodu ve sdílení postupů práce, názorů na řešení úkolů a snáze vede k rozvoji schopností akceptovat názory jiných lidí a vyjádřit názor vlastní. Všechny instrumenty jsou koncipovány tak, že je stupňována jejich obtížnost.

Při práci s Feuersteinovou metodou je kladen důraz na rozvíjení řeči, neboť pomocí řeči si lidé určitou informaci ale či strategii zvnitřní, tedy osvojí natolik, že ji používají i za jiných okolností či mimoděk. Metoda systematicky pěstuje nejen slovní zásobu, ale i obsahově i formálně přesné vyjadřování.

U žáků je kladen na vnitřní motivaci k učení a plnění úkolů. Pedagog by měl žákům ponechat dostatek prostoru a času, aby se nad úkolem sami zamysleli a hledali jeho řešení, namísto předkládání hotových řešení a návodů ze strany pedagoga. Žáci jsou stimulováni otázkami, nepředkládá se jim však připravené hotové řešení, k výsledku dojdou pedagog i žáci společně.

V logu metody stojí: „Nechte mě, já si to rozmyslím...“ Žáci jsou k tomuto způsobu práce systematicky vedeni u každého úkolu, a tak se to postupně stává součástí jejich strategie. U žáků postupně dochází ke zklidnění a omezení unáhlených rozhodnutí. Žáci se také tímto učí přijímat jejich podíl odpovědnosti na procesu učení.

Metoda FIE nepoužívá jako způsob učení soutěžení, naopak je zaměřena na respekt k osobnímu tempu každého dítěte. V této souvislosti metoda klade důraz na možnosti a umění pedagogů postupovat podle individuálních potřeb jednotlivých žáků a zároveň potřeby kolektivu žáků jako celku.

Metoda FIE zásadně nehodnotí známkami, nedělí žáky na dobré a špatné. Žáci mají být motivováni způsobem práce a nikoli výsledkem hodnocení jejich práce. Důležitým prvkem metody je důraz na schopnost pedagoga každému dítěti umožnit, aby bylo úspěšné.

Metoda FIE klade se důraz na spolupráci a naslouchání, v rámci práce dochází mezi žáky navzájem i mezi žáky a pedagogem ke sdílení myšlenek, přístupů k úkolu a strategií řešení úkolů. Metoda vychází z toho, že každý může vidět určitý problém ze svého úhlu pohledu, který je dán jeho zkušeností, kulturou a sociálním prostředím. Žáci se tak učí věcné a intelektuálně opodstatněné toleranci k druhým, což má dopad i na orientaci v osobním i politickém, společenském životě. Žáci se mají naučit reflektovat své myšlení a pohled na problém/úkol, učí se hodnotit své poznávací schopnosti, a zobecňovat způsoby uvažování.

2.3 Zprostředkované učení

Základními stavebními kameny zprostředkovaného učení jsou:

- zaměřenost interakce,
- reciprocita interakce,
- přenos poznatků a
- zprostředkování významu.

Zaměřenost interakce

Při výuce žáci musí cítit, že materiál je připraven pro ně, a ne pro vyučovací hodinu. Podle principů zprostředkovaného učení žáci mají vědět co je cílem práce ve výuce, proč ten který úkol dělají a k čemu slouží, proč ji mají práci dělat právě tímto způsobem a jak úkol souvisí s jinými aktivitami a činnosti ve škole i v běžném životě.

Reciprocita interakce

Žáci mají dle metody FIE být stimulováni ke komentářům, vyjadřování názoru na řešení i výsledek úkolu. Žák nemá sdělovat pouze správnou odpověď, naopak se má učit klást sam otázky a podílet se řešení úkolu.

Přenos poznatků

Metoda klade důraz na to, aby žáci neřešili určitý problém pouze tady a teď. Úkolem pedagoga proto je, aby zprostředkoval situace, ve kterých se určitá znalost nebo dovednost může osvědčit/použít. Žáci se postupně učí sami takové situace vyhledávat a naučené znalosti a postupy aplikovat za rozličných okolností a na různé případy. Profesor Feuerstein tento proces nazývá přemostění do běžného života.

Zprostředkování významu

Žáci mají vědět, proč určitou činnost dělají, proč se probírá učivo v určitém pořadí. Důležitým úkolem pedagoga je podporovat v žácích pocit jejich vlastní kompetence. V procesu učení se žáci často dostávají do nových situací vzbuzujících nejistotu, což vede k tomu, že si oprávněně nevěří. V této souvislosti profesor Feuerstein zdůrazňuje důležitost pozitivního hodnocení práce žáka. Hodnocení však nemá spočívat ve všeobecné pochvalě, žáci mají být upozorněni na každý pokrok, kterého dosáhli, hodnocení má být zdůvodněno.

Závěrem

Feuersteinova metoda instrumentálního obohacení prošla od svého vzniku několika revizemi. Dnes je tato metoda používána v sedmdesáti zemích světa a byla přeložena do 18 jazyků. Zájem o metodu FIE se šíří nejen v České republice. Příjemce je vděčný, že mohl v rámci projektu Podpora inkluze dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem r.č. CZ.07.4.68/0.0/0.0/16_037/0000336 podpořit rozšíření kvalifikace 28 pedagogů o tuto metodu výuky a žákům poskytovat pravidelné lekce programu FIE.

Použitá literatura:

FEUERSTEIN, Reuven, Refael S. FEUERSTEIN, Louis H. FALIK a Yaacov RAND. Vytváření a zvyšování kognitivní modifikovatelnosti : Feuersteinův program instrumentálního obohacení. Translated by Věra Pokorná. První české vydání. Praha: Karolinum, 2014. 473 stran. ISBN 9788024624006.

Feuerstein R. et al. (2006). Creating and Enhancing Cognitive Modifiability. Jerusalem: ICELP. Málková G. (2008). Umění zprostředkovaného učení. Praha, Togga. Feuerstein R., & Hoffman M .B. (1995). Teacher's Guide to Illustrations. Jerusalem, Hadassah-Wizo- Canada Research Institute, 1995.